

Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики

**Матеріали
XVII Міжнародної науково-практичної конференції**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ»
АСОЦІАЦІЯ МОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ
КОЛЕГІЯ ЮРИСТІВ З МОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ

«Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики»

Матеріали
XVII Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса – 2024

УДК 341.225(082)

ББК 67.912.412

М 432

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія» від 28 травня 2024 р. (протокол № 10).

Редакційна колегія: Міусов М.В., д.т.н., проф. (голова редколегії); Голіков В.А. д.т.н., проф.; Шемякін О.М., д.ю.н., проф.; Примачов М.Т., д.е.н., проф.; Савінова Н.А. д.ю.н., с.н.с.; Сотниченко Л.Л., д.е.н., доцент; Доннікова І.А., д.ф.н., доцент; Ковбан А.В., к.ю.н., доцент; Скоробагатько А.В., д.ю.н., доцент; Степанов С.В., к.ю.н., доцент та інші.

Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції НУОМА. – Одеса: НУОМА, 2024 – 175 с.

У збірник увійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Морське право та менеджмент: еволюція та сучасні виклики», що відбулась в Національному університеті «Одеська морська академія» 26 квітня 2024 р.

Видання містить аналіз актуальних проблем ефективного правового регулювання та управління в сфері використання морегосподарського комплексу та інфраструктури в умовах війни та миру. Пропонуються дослідження окремих аспектів історії морського права, міжнародних економічних відносин, стратегічного управління на підприємствах і організаціях морського та річкового транспорту.

УДК 341.225(082)

ББК 67.912.412

Надані учасниками матеріали надруковані із збереженням авторської редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє думку авторів.

© Національний університет «Одеська морська академія», 2024

Трансформація розуміння морської безпеки в умовах гібридної агресії.....	64
<i>Сурілова А.О.</i>	
Правове регулювання портових зборів в морських портах України.....	68
<i>Туляков В.О.</i>	
Право на свободу повернення і прокляття океану.....	72

Розділ II. МЕНЕДЖМЕНТ МОРСЬКОГО СЕГМЕНТУ В УМОВАХ АДАПТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Бабаченко М.В.

Потенціал застосування штучного інтелекту в морській логістиці.....	77
---	----

Барінов Д.А.

Сутність економічної безпеки транспортної системи	81
---	----

Бурмака Л.О.

Проблеми та перспективи розвитку світового судноплавства.....	84
---	----

Валуєва Л.В.

Правове регулювання національних інтересів України в сфері портових інновацій.....	87
--	----

Гнатюк Б.

Особливості формування організаційної структури управління великою судноплавною компанією.....	91
--	----

Головченко О.М.

Стратегії адаптації морського транспорту до умов воєнного конфлікту: виклики для українського причорномор'я	93
---	----

Коваль В.І.

Формування механізму управління організаційними змінами.....	97
--	----

Кожин О.Д.

Інформаційна безпека як складова сучасного судноплавства.....	100
---	-----

Кошева Є.О.

Розвиток портів дунайського кластера в умовах невизначеності позиціонування.....	103
--	-----

Кузьменко К.М.

Розвиток мультимодальних перевезень як один зі стратегічних напрямків логістики в Україні.....	106
--	-----

Мезіна Л.В.

Функціонування та розвиток експортного потенціалу портової інфраструктури України	109
---	-----

Науковий журнал, 2021, № 4 (56). С. 91-97. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No4/91.pdf>

Туляков В.О.

*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрНУ
професор кафедри кримінального права Національного університету
«Одеська юридична академія» (Одеса, Україна);
гостьовий професор ІЕ університету (Мадрид, Іспанія)
суддя ad hoc ЄСПЛ по справам на користь України
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2716-7244>*

ПРАВО НА СВОБОДУ ПОВЕРНЕННЯ І ПРОКЛЯТТЯ ОКЕАНУ

Відомо, що з дисбалансами у розвитку міжнародного права змінюються і принципи, якими керується право прав людини. Нові тенденції, розвиток технологій та конфлікти міжнародних альянсів потребують вдосконалення систем захисту та посилення прагнення до справедливості. Збіг двох макротенденцій у вигляді занепаду демократичних систем та формування більш неліберального міжнародного середовища веде до зловживань владою. Перспективний погляд у майбутнє заохочує до постійних досліджень, діалогу та адаптивності, щоб відповідати мінливим вимогам глобалізованого світу. У світлі цього вкрай важливо сформувати більш проактивну та амбітну систему захисту прав людини проти системних зловживань владою. Показова справа "Пьотржак і Бичавська-Синярска та інші проти Польщі" (Pietrzak and Bychawska-Siniarska and Others v. Poland) (заяви № 72038/17 та № 25237/18), яка стосувалася скарги громадян Польщі на польське законодавство, що дозволяє режим таємного спостереження, що охоплює як оперативний контроль, так і збереження даних телекомунікацій, поштових та цифрових комунікацій ("дані комунікацій") для можливого використання в майбутньому відповідними національними органами. Зокрема, вони стверджували, що національне законодавство не містить засобів правового захисту, які б дозволяли особам, які вважають, що вони стали об'єктом таємного спостереження, оскаржити цей факт і переглянути його законність. У рішенні палати у цій справі Європейський суд з прав людини одноголосно постановив, що мали місце три порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя і кореспонденції) Європейської конвенції з прав людини у зв'язку зі скаргами на режим оперативно-розшукової діяльності, збереження даних про комунікації для потенційного використання відповідними національними органами, а також режим негласного спостереження відповідно до Закону про боротьбу з

тероризмом. Суд постановив, що саме по собі існування відповідного законодавства є втручанням у їхні права за статтею 8 ЄКПЛ.

Вважається, що рішення є важливим кроком вперед у захисті наших прав на недоторканність приватного життя та забезпеченні того, що правові рамки поважають і захищають індивідуальні свободи.

Розвитком позицій щодо правових рамок, обмежень та індивідуальних свобод може бути кейс Летючого Українця відповідно якому орієнтовно 100 000 українських моряків обмежені у свободі пересування [1]. Пам'ятаємо, що легенда про Летючого Голландця розповідає про корабель-привид, капітан і екіпаж якого приречені вічно плавати морями, не маючи змоги зійти на берег.

Ця міфічна історія символізує ізоляцію та неможливість повернення додому, відчуття, яке нині переживають тисячі українських моряків та їх родини через заборону переходу кордону в умовах військового стану. Повернення у країну унеможливить подальший виїзд на працю за кордон, неповернення буде пов'язане із порушенням мобілізаційних приписів.

Стаття 2 Протоколу № 12 до Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) проголошує, що "ніхто не може зазнавати дискримінації з боку будь-якого органу влади". Це положення розширює заборону дискримінації на всі права, передбачені законом, і покликане забезпечити рівність перед законом для всіх осіб.

Стаття 2 Протоколу № 4 до Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) проголошує право кожного на свободу пересування та вибір місця проживання в межах будь-якої держави. Це положення охоплює право вільно залишати будь-яку країну, включаючи свою власну. Дане право є фундаментальним для забезпечення особистої автономії, свободи та гідності кожного індивіда. Обмеження цього права можуть бути запроваджені лише відповідно до закону та повинні бути необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я або моралі, чи для захисту прав і свобод інших людей. Обмеження повинні відповідати принципу пропорційності, тобто бути адекватними, необхідними та мінімально можливими для досягнення поставлених цілей.

З введенням військового стану в Україні, уряд запровадив значні обмеження на свободу пересування, включаючи заборону виїзду за кордон для чоловіків призовного віку. Це було зроблено з метою забезпечення мобілізаційної готовності країни на тлі збройного конфлікту. Серед тих, хто найбільше постраждав від цього рішення, опинилися українські моряки, які традиційно працюють за кордоном на торговельних судах. Нemoжливiсть моряків повернутися додому спричинила значні соціальні та економічні проблеми для їхніх сімей. Вони не лише втратили джерело доходу, але й

відчують постійну тривогу за долю своїх близьких, які опинилися у стані "летючих українців". Психологічний тиск, соціальна ізоляція та економічна нестабільність стали щоденними реаліями для багатьох родин.

Мін'юст України двічі протягом активної фази війни скористався правом дерогації, передбаченим ст.15 ЄКПЛ, яке дозволяє державам-учасникам тимчасово відступати від своїх зобов'язань в умовах надзвичайного стану. Проте, така дерогація повинна відповідати певним критеріям: вона повинна бути пропорційною, необхідною та відповідати основним принципам прав людини.

В даному випадку, постає питання, чи є заборона виїзду для моряків пропорційною та необхідною мірою, враховуючи їхню специфічну професійну діяльність та економічну роль. Є й питання законності проголошення дерогації саме Мінюстом, оскільки обмеження права на свободу пересування можливе тільки законом. Додам витяг із рішення Конституційного суду України від 14.11.2001 року: «Вільне пересування і вибір місця проживання є суттєвою гарантією свободи особистості, умовою її професійного і духовного розвитку. Це право, як і інші права і свободи людини, є невідчужуваним та непорушним (стаття 21 Конституції України). Водночас назване право не є абсолютним. Свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України можуть бути обмежені, але тільки законом (стаття 33 Конституції України)...Відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України права і свободи людини і громадянина, гарантії їх здійснення та основні обов'язки повинні визначатися виключно законом, а не іншими нормативними актами [2].

З другого боку неформальне делегування повноважень ВР до уряду, та судова практика, яка відстоює можливість уряду обмежувати права громадян, заважаючи на відсутність закону та враховуючи першочерговий пріоритет публічного інтересу, обумовлений безпрецедентним масштабом загрози для суверенітету та незалежності України певним чином руйнують вищеназване. Верховний Суд вочевидь прийшов до висновку, що спосіб реалізації державою у сучасних умовах прав, свобод та інтересів її громадян визначається потребою мобілізації оборонних людських та матеріальних ресурсів для забезпечення захисту державності, а тому є співмірним із застосованим обмеженням та не є свавільним [3]. Поруч з тим, вважаємо, що в умовах військового стану, дерогація права на свободу пересування може бути виправданою, якщо вона відповідає суворим критеріям законності, необхідності та пропорційності.

У випадку з українськими моряками, це означає врахування їхньої професійної специфіки, економічного внеску та впливу на їхні родини.

Важливо, щоб заходи, вжиті в умовах військового стану, не призводили до непропорційної шкоди окремим групам громадян, а дерогація прав здійснювалася в суворій відповідності до принципів прав людини та демократичних стандартів. Парламент та уряд мають обґрунтувати, що заборона виїзду за кордон є необхідним заходом для забезпечення національної безпеки та мобілізаційної готовності. Водночас, слід розглянути альтернативні заходи, які б дозволили морякам продовжувати свою професійну діяльність без загрози для національної безпеки, такі як спеціальні дозволи або виключення для цієї категорії громадян.

З правової точки зору, ситуація із забороною на виїзд українських моряків може розглядатися як потенційно дискримінаційна, якщо вона не враховує особливі обставини їхньої професії. Моряки, на відміну від багатьох інших громадян, змушені працювати за кордоном і їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана з перетином кордонів. З гуманітарної перспективи, дерогація права на свободу пересування, яка призводить до росту кримінальності у професійному середовищі, віктимізації родин моряків, підриває соціальну тканину суспільства та може мати довготривалі негативні наслідки. Забезпечення прав моряків та їхніх сімей вимагає збалансованого підходу, який би враховував як потреби національної безпеки, так і основні права людини.

Отже кейс «Летючого Українця» нагадує про важливість балансу між безпекою та свободою. Забезпечення мобілізаційної готовності країни є критично важливим, проте це не повинно призводити до надмірного обмеження прав окремих груп громадян. Важливо знайти рішення, яке дозволить морякам виконувати свої професійні обов'язки без шкоди для національної безпеки, а також захистити їхні родини від негативних наслідків ізоляції та економічної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Туляков В.О. Право на свободу повернення і прокляття океану: нотатки кримінолога. URL: <https://prezi.com/view/BlXaumIsvuqGBFw18UIV/>

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 4 Положення про паспортну службу органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (справа щодо прописки) від 14 листопада 2001 року. Справа N 1-31/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-01#Text>

3. Касаційний адміністративний суд Верховного Суду. Справа № 380/7792/22 від 17 серпня 2023 року, адміністративне провадження № К/990/35089/22.

URL:

https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_17_08_2023_roku_u_spravi_380_7792_22_1/#google_vignette